

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ «ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ»

Ключові слова: Глобальний Південь, інтеграція, об'єднання, Глобальна Північ.

Keywords: Global South, integration, unification, Global North.

Після закінчення холодної війни поняття «Глобальний Південь» у міжнародних відносинах використовувалося як альтернатива поняттю «третій світ» і стосувався економічно менш розвинених держав, переважно членів Руху неприєднання. Проте сьогодні Глобальний Південь – це держави з усього світу з різноманітними економічними та політичними системами й асиметричним потенціалом, який, однак, не заважає їм виробляти спільні позиції з ключових питань міжнародної політики, зокрема й у межах багатосторонніх форматів. Зростаючий вплив Глобального Півдня на міжнародні відносини посилює конкуренцію з іншими центрами сили, і насамперед із євроатлантичною спільнотою.

Для досліджень у сфері міжнародних відносин зростаючий геополітичний вплив Глобального Півдня означає необхідність аналізувати зовнішньополітичні парадигми цих держав, аби краще зрозуміти їх погляди та позиції «зсередини», а не лише крізь призму західних парадигм міжнародних відносин.

Спільним інтересом світової спільноти є те, щоб Глобальний Південь виступав одним із незалежних балансуючих стовпів міжнародного порядку – у співпраці та конкуренції з Глобальним Заходом і Глобальним Сходом. Важливо, аби, справедливо відстоюючи власну суб'єктність у відносинах із Заходом, Глобальний Південь водночас не потрапив у нову залежність – цього разу від Сходу.

Тому метою дослідження є аналіз наявності точок дотику між державами Глобального Півдня, які б виступили у якості інтегруючого чинника у їх відносинах.

У ХХІ столітті політичний і дипломатичний вплив деяких країн Глобального Півдня, особливо в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, суттєво зріс паралельно з економічним зростанням. Ці держави дедалі активніше демонструють свою політичну, економічну й дипломатичну силу, а також виступають за реформу міжнародного порядку, який базується на ліберально-демократичних цінностях.

Глобальний Південь – загальний термін для опису країн, що розташовані переважно у південній півкулі, метою якого є узагальнення цих країн у групу з огляду на їх економічні та політичні характеристики. Термін вперше актуалізувався у 1980-х рр. із візуалізацією умовного поділу країн світу по лінії Брандта (приблизно 30-та паралель пн. ш.), призначений для розмежування «Розвиненої Півночі» та «Бідного Півдня». Сюди входять країни з низьким або середнім рівнем економічного розвитку. Це регіони, як-от Латинська Америка, Африка, Південна та Південно-Східна Азія, Острівні держави Тихого океану. Частина цих країн була колишніми колоніями високорозвинених держав Півночі. Для регіону характерний високий рівень нерівності, переважання первинного та вторинного секторів економіки, висока частка експорту у ВВП, значний рівень бідності, стрімке збільшення населення, соціальна нестабільність [3].

Поняття Глобального Півдня не є довершеним, адже воно ігнорує неоднорідність, історичний контекст, відмінність політичних режимів та економічні ста-ни всіх країн. Проте таке використання поняття є підґрунтям до поширення ідей інтеграції та співпраці серед країн.

З огляду на актуальність інтеграції відбувається формування її ідейно-ідеологічних засад серед країн. До прикладу, у стратегії зовнішньої політики Китаю йдеться про сприяння побудові нового типу міжнародних відносин, поглиблення та розширення глобального регіонального партнерства, поширення представництва країн, що розвиваються [6], а Бразилія прагне економічної, політичної, соціальної та культурної інтеграції країн Латинської Америки [7]. БРІКС є прикладом не тільки економічної, а й політичної взаємодії. Він включає 10 країн, 9 із яких є представниками Глобального Півдня. Організація спрямована на створення центру тяжіння для Півночі.

Аби досягти мети дослідження, необхідно розглянути чинники, що сприяють інтеграції, та чинники, що її ускладнюють.

У 2023 р. Прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді на саміті «Голос Глобального Півдня Саміт» закликав до реформування основних міжнародних організацій, включно з Радою Безпеки ООН, з метою звернення уваги на занепокоєння країн, що розвиваються, та врахування реалій ХХІ століття. Тому на голосуванні G20 Індія намагатиметься представити інтереси Глобального Півдня і створить глобальний центр передового досвіду цього регіону, впроваджуючи різні ініціативи [1].

Попри те, що міжнародний порядок і система відносин уособлені в ООН, держави Глобального Півдня формують свої регіональні організації, відповідно до бачень та ідей регіону. Так, G77 + Китай – є найбільшою міжурядовою організацією країн, що розвиваються в Організації Об'єднаних Націй. Її мета – формування та підтримка колективних економічних інтересів; сприяння співпраці Південь–Південь [4]. АСЕАН формує механізми відносин між державами Південно-Східної Азії. Африканський Союз, що є панконтинентальною організацією, спрямовує процеси задля зміцнення континенту.

Отже, сформувалися підстави до переформатування певних поточних процесів. Відповідно до «Звіту за прогнозами про світову економічну ситуацію та перспективи за 2025 рік», економіка Східної Азії буде мати достатні темпи зростання, Південна Азія буде регіоном, що розвивається найшвидше, а в Африці очікується покращення. Натомість Європа та США матимуть виклики, що може обмежити відновлення економіки. Світова торгівля зросте на декілька відсотків саме завдяки експорту Азії [5].

Проте у регіоні є певні процеси та суперечності, як-от відсутність єдиного геополітичного бачення, економічні відмінності та внутрішня нестабільність, що ускладнюють поглиблену співпрацю та взаємодію. 2024 рік відзначився менш активною позицією Бразилії щодо групи Південних країн та обережністю у прийнятті рішень у БРІКС. Президент держави закликав до активного створення багатополярного порядку, проте також наголосив на важливості, аби новий порядок був у міжнародній системі, закріплюючи це відмовою від створення конкурентної долара валюти [2]. Натомість держава почала зміцнювати альянси з Європою

та Штатами, підписавши угоду ЄС–Меркосур 6 грудня 2024 р. та продовжуючи партнерство зі США.

Із 2020 р. відносини між Індією та Китаєм ускладнилися. Це призвело до підвищення орієнтації Індії на Сполучені Штати. У жовтні 2024 р. кордони стабілізувалися і відбулись певні дипломатичні кроки [6], але процес нормалізації китайсько-індійських відносин і далі є суперечливим та негарантованим. Конкуренція за вплив у міжнародних організаціях, як-от ШОС і БРІКС, створює напруження. Країни протистоять у питанні реформ глобального управління.

Отже, держави Глобального Півдня дедалі частіше виступають проти подання війни як глобального конфлікту, а не суто європейського. Насправді Глобальний Південь не вважає цю війну переломним моментом для міжнародного ліберального порядку, який вже давно сприймається ним як такий, що занепадає та є несправедливим. Відтак підхід Глобального Півдня до цього конфлікту суттєво відрізняється: він передбачає переосмислення власних відносин із великими державами, уникнення втягування в суперництво між наддержавами та вимоги перегляду світового порядку, що склався після 1945 р., зокрема через реформування Ради Безпеки ООН. Це формує серед них певний ідеологічний бекграунд відносин на противагу наявному міжнародному порядку.

Цей різкий осуд західних претензій на глобальне лідерство в інтересах власної вигоди набув особливої гостроти на тлі реакції Заходу на російське вторгнення в Україну. Він підживлює оновлені прагнення переглянути ліберальну міжнародну систему – як зсередини, так і ззовні. Саме це бачення нового світового порядку, так званої «Нової епохи глобального розвитку», обіцяє встановити глобальну справедливість у сфері управління та розвитку, приваблюючи дедалі більше країн Глобального Півдня.

Водночас постійна критика системи ООН з боку більшості держав, хоч і не безпідставна, містить у собі потенціал для ще одного поворотного моменту в глобальному порядку. Якщо Захід дійде висновку, що ліберальний інтернаціоналізм більше не вартий захисту, то відродження світу, в якому панує логіка реалізму Фукідіда – «панують найсильніші» – може остаточно затьмарити інтереси багатьох малих і середніх держав Глобального Півдня, що призведе до конфлікту між ними через необхідність трансформувати системи регіональної безпеки та відносин у межах своїх регіонів.

Попри зростання міжнародної значущості та впливу, Глобальний Південь не є «єдиною політичною групою» або «міжнародним майданчиком» і не має офіційного представництва – наприклад, у формі договірної організації. Водночас відносне зниження впливу Заходу, наприклад, на Близькому Сході, створило простір для активізації позазахідних сил, зокрема Китаю.

Хоча стратегія Глобального Півдня як єдиного цілого не існує, його роль і позиціонування стають дедалі важливішими в умовах трансформаційних переходів системи міжнародних відносин, що потребує подальших досліджень і концептуалізації діяльності держав Глобального Півдня та розбудови моделі з ними України.

Джерела та література

1. Narendra Modi. Opening remark on day 2nd of voice of global South summit. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hUzhS5KTSVQ&t=262s>
2. President Lula's speech during the open plenary session of the BRICS Summit. Kazan. 2024. URL: surl.li/tmryti
3. Stewart P. Alexandra Huggins. The term «Global South» is surging. It should be retired. *Carnegie endowment for international peace*. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2023/08/the-term-global-south-is-surging-it-should-be-retired?lang=en>
4. The Group of 77 at the United Nations. *Aims*. URL: <https://www.g77.org/doc/>
5. World Economic Situation and Prospects 2025. *United Nations. Department of Economic and Social Affairs Economic Analysis*. 2025. URL: surl.li/qzxae1
6. Зовнішня політика Китаю. *Сайт Міністерства закордонних справ*. URL: https://www.gov.cn/guoqing/2023-03/12/content_5745875.htm?eqid=a3dc4a6a0002fffa0000000664590afd
7. Конституція Федеративної Республіки Бразилія 1988 року. Розділ 1. Стаття 4. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm